

שלשה מאמרים על חינוך מיני

יהודה יפרח

נתפרסמו ב"מקור ראשון" תשע"ח

[דעת – אתר לימודי יהדות ורוח](#)

התוכן

2.....	מאמר ראשון:
2.....	יצר הרע תמיד יישאר:
2.....	המתנגדים הדתיים לחינוך מיני לבנים
3.....	פוגרום רוחני
5.....	חינוך מיני יכול להזיק
7.....	ד"ר אקרמן: לא להפנות למטפלים חילונים
9.....	מאמר שני:
9.....	להשתחרר מהאשמה:
9.....	מכון ליברמן מציע אלטרנטיבה לחינוך מיני לנוער הדתי
11.....	סוכני הרשע
12.....	הרב ברקוביץ: התמודדות ללא אשמה
14.....	שיח נטול פחד
16.....	מאמר שלישי
16.....	"אלישע אזר: הנער הדתי עושה אידיאליזציה לחבריו ודה-הומניזציה לעצמו"
17.....	פתיחת השיח הכרחית
18.....	הרב פדיה נגר: שומרי ברית שבחרו בחיי ברית
19.....	המערב וחיפוש האיזון
21.....	ארגונים של עבודת קודש

מאמר ראשון:

יצר הרע תמיד יישאר:

המתנגדים הדתיים לחינוך מיני לבנים

האם קיים חינוך מיני לבנים דתיים? בשנים האחרונות מתרחשת התעוררות רבה בנושא. מכונים נפתחים, קורסים מוצעים לכל דורש, אבל כגודל ההיצע כך גודל הפערים בין הגישות השונות. כתבה ראשונה בסדרה ובה תוצג הגישה הקוראת למלחמת חורמה מול הפיתויים הרבים שמזמנים הרחוב והטכנולוגיה לנער הצעיר, ורואה בדיבור על מיניות "חלק מהבעיה ולא חלק מהפתרון"

מאת יהודה יפרח
י"א באב ה'תשע"ח (23-07-2018)

את הבעיה מכיר כל ר"מ בישיבה מקרוב. הנער המתבגר בכיתתו חווה שינויים פיזיולוגיים משמעותיים והמבוכה והסקרנות הטבעית מובילות אותו להתעניין בהיבטים שונים הכרוכים בשינויים אלה. סטטיסטית, קיים סיכוי גבוה שהוא ייחשף ברמה כזו או אחרת לפורנו, ומנגד גם לטקסטים הלכתיים העוסקים בנושא. אם הוא לומד במוסד של הציונות הדתית סביר להניח שהוא יגיע לספר "פניני הלכה" של הרב אליעזר מלמד, ובו יקרא בין היתר את הדברים הבאים:

בהוצאת זרע לבטלה יש משום חטא הניאוף החמור שבעשרת הדיברות... דבר זה רע בעיני ה'. בזהרה הפליגו בחומרת העוון, ואמרו שכל החוטא בו לא יראה את פני השכינה, ולא יזכה לעלות לגן עדן, מפני שהוא דומה למי שהרג את בנו ממש... חטא זה מבטא את שורש כל הרעות, את שיא התאוה האנוכית שפוגעת באופן העמוק ביותר באמונה בה' ובאהבת הבריות. מי שחטא בזה נפגם בעולם הזה ובעולם הבא. בעולם הזה שהוא פוגע ביכולתו לאהוב את אשתו ולשמוח בה שמחה שלמה, כי איבד חלק מכוחות אהבתו לריק, והם יחסרו לו בבואו להתחבר עם אשתו. וגם אם יתאמץ מאוד, קרום דק של אנוכיות יחצוץ ויפגום את הייחוד שביניהם. והוא נפגם בעולם הבא, שנשמתו אינה יכולה להתעלות וליהנות מזיו השכינה כפי הראוי לה.

אם הנער שלנו נמנה על הנותנים אמון מלא במחנך שלהם, הוא יבקש בדחיפות שיחה אישית, ויודא שהדלת סגורה ואף אחד לא שומע. פניו החיוורות יסגירו בהלה ואשמה מהולות בחרדה. הוא ירמוז על הדבר הנורא שאירע מבלי לנקוב בשם המפורש וירצה שהאדמה תפער את פיה ותבלע אותו. הר"מ שלו ישב מולו, יבלע את הרוק, ויגמגם משהו על כוחה של התשובה.

נושא הסדרה שלנו הוא חינוך מיני לבנים דתיים. האם יש בכלל דבר כזה? עד לפני עשור התשובה הייתה שלילית. המוסדות כמעט לא עסקו בנושא, לא באופן מערכתי ולא באופן פרטני. אלא שבשנים האחרונות מתרחשת התעוררות עצומה בתחום. אלא שכגודל ההיצע כך גודל הפערים בין הגישות השונות. כדי לברר זאת יצאנו לתור את הארץ ולדבר עם העוסקים בתחום. מטבע הדברים אי אפשר להקיף את כולם, ואף לא את רובם, אך השתדלנו לגעת בעיקרי השיטות השונות. הפרק הראשון עוסק באגף החרד"לי, והוא מחייב אזהרת מסע לאיסטניסים – גם לאחר שהשמטנו אחדים מהביטויים – שכן חלק מהדברים שיתוארו להלן אינם קלים לעיכול.

פוגרום רוחני

"עזים בקדושה" הוא ארגון צעירים נמרץ של בחורי ישיבות ומכינות, שמתוך מודעות למצב המתדרדר והולך בשטח החליטו לקום ולעשות מעשה כדי ליצור נורמה של שימוש ראוי וערכי במכשירי המדיה וברשת המקוונת בהתאמה לסולם הערכים היהודי. בפרספקטיבה חברתית מדובר בפעילות מבורכת התורמת לצמצום החשיפה של בני נוער לתכנים פורנוגרפיים, שעל נזקיה אין חולק.

ביום ראשון שעבר ערכו אנשי "עזים בקדושה" כנס לר"מים בישיבות ובמכינות. הדוברים היו ראש ישיבת שבי חברון הרב חננאל אתרוג, ראש ישיבת רמת גן הרב יהושע שפירא והפסיכולוג ד"ר אליהו אקרמן.

השאלה שבה עסק הרב אתרוג בנאומו הייתה ממוקדת: בסיטואציה שבה יושב התלמיד עם הרב ומתוודה על חטאיו בתחום, האם הבעת אמפתיה מצדו של המחנך אינה עשויה להתפרש כלגיטימציה לחטא? עיקר הבעיה בעברה, הסביר הרב אתרוג, איננה המעשה עצמו אלא התודעה הנלווית אליו. "יצר הרע רוצה שנחשוב שעשינו עברות, הוא נאבק על התודעה". אלא שבניגוד לעברות רגילות, "יש עברות שהן חלון הראווה. כשהחלון מבולגן אף אחד לא ייכנס לחנות גם אם יש בה דברים טובים". והנמשל: "מי שדיבר לשון הרע התודעה של החטא לא עמוקה בו, אבל מי שנפל לחוסר צניעות, ההרס הוא רב מערכתי. מעבר לטינופת ולזוהמה יש כאן ייאוש עמוק מהריאליות של הקודש, פגיעה באמון שלו בעצמו, ביכולת שלו להיות שייך לתורה ולהקים משפחה ישראלית אמיתית. כשאדם נופל הוא מסתכל על העולם בצורה מכוערת ואגואיסטית."

הרב אתרוג משתף: "בא אלי תלמיד ואמר אני חייב לדבר איתך. הוא בוכה, בוכה, אין לי סיכוי להקים בית בישראל". הגורם לתחושה הוא "הרגשה פנימית של השפלה. אם תשימו לב, כל הביטויים בחברה של ענייני עריות הם מאוד אלימים. כי כשאין קדושה וברית הכול מאוד אליים. החיה בתוכי כופה אותי. קחו למשל את התנועה של הלהט"בים. לא רק בתורה כתוב שזה

תועבה, בנפש של כל אחד כתוב שזה תועבה. מצעדי הגאווה לא יעזרו להם כי הם נלחמים נגד הנפש. יש כאילו חום וחיבוק אבל אין שם כלום, כל אחד מנצל את השני והוא קרוע בתוכו בזיוף אדיר. בחור שנפל הוא מרוסק, בעיקר באיום הכבד על היכולת שלו להקים משפחה אמיתית בישראל."

הפתרון לדידו של הרב אתרוג הוא הכרזה על מלחמת חורמה מניעתית: "צריך להילחם בכל הכוח. אין דבר העומד בפני הרצון, וצריך לעשות הכול כדי שזה לא יקרה. וכדי שזה לא יקרה, אני חייב בשיחה לצבוע את המעשה בצבעים האמיתיים, שהם קודרים וזוועתיים ושחורים. להבהיר לו שנפילה שלו מרסקת את העולם."

הרב אתרוג הרבה להשתמש בדימויים צבאיים: "אני מדמה את זה לכיבוש גבעה. אתה רץ ולידך נופלים חיילים. אסור לך לטפל בהם. תמשיך להסתער כי אם תעצור זה מוות בטוח. האויב בראש הגבעה, הוא שולט באש על כל המדרון. אני גם לא מטפל בעצמי. עכשיו נלחמים, למות או לכבוש את ההר. מה קורה אם נפצעת, נפלת? אסור לגמד את הנפילה. אסור להגיד לא נורא. צריך להגיד נורא ונורא. כי נפילה היא כמו פיגוע. מה עושים כשיש פיגוע, יש אבל כבד על כל פצוע והרוג. ויחד עם זאת לא ניכנע לטרור, נילחם כאילו לא קרה כלום. פגם הברית הוא טרור רוחני, וכשיש פיגוע צועקים על ראש הממשלה ושר הביטחון, שיעשו הכול כדי שזה לא יהיה. האומר אחטא ואשוב אין מספיקים בידו לעשות תשובה כי היסוד לכול הוא נטילת האחריות. לכן קודם כול התלמיד צריך לחשוב 'טוב מותי מחיי', להבין שזו זוועת עולם. רק אחר כך אפשר לבכות איתו ולדבר איתו על התנערי מעפר קומי, מתוך ההפיכה."

אחד הר"מים באולם מגשש ושואל האם השיחה האישית עם התלמיד מוכרחת להיות קשה כל כך. הרב אתרוג נחרץ: "כשנער מספר לי שהוא עשה דבר כזה זה כמו שמישהו יגיד לי אני רצחתי מישהו. 'שוחטי הילדים'. מצד שני, גם רוצח שבא בשברון לב צריך להיות איתו, בבחינת 'בכל צרתם לו צר'. התרחש כאן פיגוע, אתה קודם כל בוכה יחד איתו. הוא צריך לחוות את השבר בכל לב."

"החיבוקים עלולים לפגוע במתרסים שהבחור מקים, לסדוק את המבט האכזרי, את היכולת לראות את המפלצת. החטא הוא נורא ואיום, זוועת עולם כלפי א-לוהים, כלפי אשתי, כלפי הנשמה שלי. כשבחור מדבר איתי על עברה – הוא צריך לשחרר את הגועל הנפשי. אסור שהחיבוק שלי יבוא מהר מידי. כמחנך אסור לי להתרגל לזה, אסור לי להגיד לו 'כולם ככה'. מה שהוא עשה זה פוגרום רוחני וכל אחד צריך להזדעזע. אם האווירה לא מגעילה אותי אני לא יכול לטפל בו."

"העצות של ר' נחמן מברסלב לקרוא תיקון הכללי וללכת למקווה הן לא פתרונות של צ'יק צ'ק. הבחור הזה נמצא בקרב והוא חייב להעלות את כל החיים שלו לקומה הרבה יותר גבוהה. לפני

החטא הוא צריך להילחם שזה לא יקרה, ואחרי החטא לא לשכוח את זה. בדיוק כמו הציפיות שלי מהממשלה בנוגע לטרור העפיפונים ושרפת השדות: זה חמור מאוד אבל זה לא ישבור אותנו. אחרי שנכבש את ההר נטפל בפצועים."

הערה: בסוף סדרת מאמרים זו הופיעה ההערה הבאה, הממתנת את דברי הרב אתרוג.

שוחחתי ארוכות עם ראש ישיבת שבי חברון הרב חננאל אתרוג. התרשמתי עמוקות מפתחותיו ומהקשבתו, ואני משוכנע שהציטוטים שהבאתי מפיו אינם מייצגים את עמדתו החינוכית בפועל. הוא דוגל בגישה מורכבת הכוללת לצד ה"שמאל דוחה" גם "ימין מקרבת", במשמעות הפשוטה של הכלה וקבלה של התלמיד שמעד "באשר הוא שם."

חינוך מיני יכול להזיק

הרב יהושע שפירא עבר תהליך מעניין במהלך השנים. את הספר "אשיב ממצולות" הוא פרסם בשנת 2003, במטרה "להשיב את הנפשות מתהומות המצולה ששקעו בהן, ממצולות החטא, השעבוד, היגון והייאוש". נקודת המוצא שלו היא גישת ברסלב, שלפיה למרות חומרת החטא הקב"ה נמצא עם האדם גם בשאול. תשובה ממעמקי הלב תמיד מתקבלת ולכן עיקר עבודת המחנך היא לגרום לתלמיד להתעודד ולהאמין בכוחותיו. במקביל הציע רעיונות לבחורים החווים מתח בתחום כמו לימוד אינטנסיבי ופעילויות ספורט.

הרב שפירא, שיזם גם את הקמת חברת "אינטרנט רימון" לסינון תוכני אינטרנט, נחשף בתחילת העשור לשיטת 12 הצעדים. השיטה שפותחה על ידי ארגון "אלכוהוליסטים אנונימיים" נועדה במקור לטיפול במכורים קשים כמו אלכוהוליסטים, נרקומנים, מהמרים כפייתיים וסובלים מהפרעות אכילה.

היא מזוהה עם המשפט המפורסם "שלום, שמי פלוני ואני אלכוהוליסט", הבא לבטא את העיקרון היסודי של התוכנית, שהמכור נשאר מכור כל ימי חייו גם אם הוא "נקי" שנים ארוכות. הטיפול עצמו מתחיל בשבירה מנטלית. המשתתף מודה שהוא מכור ושאיבד שליטה על חייו, ושרק כוח גדול ממנו יוכל להחזיר לו את שפיות דעתו. השלב הבא הוא וידוי נוקב בפני קבוצת התמיכה והמנחים על החטאים והעוונות כדי לקדם הליך גמילה. היא כוללת ספירת "ימים נקיים" ופרקטיקות שונות.

הרב שפירא החליט לגייר את השיטה ולגייסה לטיפול בבחורי הישיבות. הרעיון הבסיסי הוא להתייחס אל הצעיר הנופל בענייני צניעות כאל נרקומן או מכור, ולהציע לו להשתתף בקבוצת גמילה. ארגון "שמור עיניך" שהוקם בשנת 2012 הכשיר מנחים רבים במגזר, והבשורה החלה להתפשט בישיבות ובמדרשות. ההצלחה האירה פנים אולם בהמשך נפתחה מולו חזית לא

צפויה: הרב צבי טאו משיבת הר המור והרב שמואל טל משיבת תורת החיים הודיעו שהשיטה נגועה ביסודות נוצריים, ופסקו כי "אסור מהתורה לעשות שום שימוש טיפולי בשיטת 12 הצעדים מחמת הכפירה בעיקרי האמונה."

הרב שפירא ניסה בתחילה להיאבק על שמירת המפעל שלו. הוא פנה לבית דין פרטי בראשות הרב דב ליאור והעיד כי "יש לי מספר תלת ספרתי של בחורים שיצאו מהתהום. ליוויתי אנשים עם פאות שיצאו מהמועדונים הכי נוראים בתל אביב". בית הדין הכשיר את השיטה, אבל הבעיה הגדולה שלו הייתה עצם הנתק מול הרב טאו. בסופו של יום ראש ישיבת רמת גן חישב מסלול מחדש וקיבל את דרישותיו של הרב טאו.

"יש מחלוקת בין גדולי ישראל איך להתייחס לפגם הברית", הסביר בכנס. "יש ארבע שיטות: שיטת חסידות תולדות אהרן התומכת במלחמת חורמה חסרת פשרות בלי למצמץ; ר' נחמן מברסלב מסביר שלא משנה כמה נפלת, הקב"ה אוהב אותך; ר' צדוק הכהן מלובלין דן בשורשים הרוחניים הפנימיים של התופעה והשיטה הרביעית של רוב גדולי ישראל היא התעלמות. הרב קוק כמעט לא כתב שום דבר על זה". מהו הנימוק החינוכי להתעלמות? "כשאתה מדבר על ענייני עריות אתה זורק כדור למגרש. הבעיה היא שהיצר הרע תמיד ייקח ריבאונד, יקלע סל וינצח. חינוך מיני יכול להזיק. הדיבור על מיניות הוא חלק מהבעיה ולא חלק מהפתרון, עדיף לא להיכנס לבעיה ולהתבוסס בה."

כולנו שותפים לקשר השתיקה

סביר להניח שרוב המחנכים שאינם עוסקים כלל בנושא עושים זאת מתוך אינטואיציה פשוטה: מדובר מבחינתם במאבק אבוד מראש. עיסוק מוגבר בו עלול להכניס את התלמידים לאובססיות, חרדות, טראומות ומשברים. תחת זאת הם מעדיפים להשקיע את האנרגיה בלימוד ובפעילות יצירתית, ולהעביר את הזמן עד החתונה. במובן הזה תפיסת הרב שפירא שונה לחלוטין. מדבריו בכנס עולה שהוא הרכיב את השיטה הרביעית על השיטה הראשונה. ההתעלמות החינוכית היא חלק ממאבק חסר פשרות. החלק השני של המשוואה הוא אכיפה בלתי מתפשרת.

"אתן לכם דוגמה", הסביר. "הגעתי לאולפנה תורנית מכובדת ביו"ש וראיתי שחלק ניכר מהבנות מביע חוסר מחויבות מוחלטת להלכה בלבוש. הצוות שותק, הפחד משתק אותן. אמרתי לראש האולפנה – את חייבת להפסיק להיות סובלנית. יש לי הצעה פשוטה ולא חינוכית. לאגד 20 אולפנות, ללכת לגדולי ישראל שיגדירו את הגבולות שעליהם אסור לעבור, ולקבל פסק ברור על אורך הבגדים. יש להציב בכניסה לאולפנה אישה, עדיף דוברת רוסית שיודעת להגיד רק מילה אחת – 'נייט'. מי שלא מתאימה עפה החוצה. היא לא חלק מאיתנו. אם יהיה ויתור במילימטר הכול אבוד. אומרים לי שזה דרבנן, ואני אומר גם עוף בחלב זה דרבנן. צריך להפסיק להיות סובלניים. זה לא עסק חינוכי, זה עסק מנהלי של שימת גבולות."

מכאן מקיש הרב שפירא לסמארטפונים: "שאלתי את התלמידים, מי מבין מחזיקי הסמארטפון צופה בפורנו? הם אמרו לי: בין 80 ל-100 אחוז. הסמארטפון הוא בית הבושת הגדול ביותר שהיה אי פעם בהיסטוריה. הזמין ביותר, הזול ביותר, הקל ביותר. 50 אחוז מתלמידי כיתה א' מחזיקים סמארטפון פתוח לגמרי. מה יעשה הנער ולא יחטא?! הבעיה המרכזית שלנו היא שאין לנו אומץ, כולנו שותפים לקשר השתיקה."

ההצעה שלו היא "אפס סובלנות כעיקרון ובפועל": תלמידים או ר"מים המחזיקים סמארטפון שאיננו מסונן בנטספארק ברמת סינון גבוהה לא יוכלו ללמוד או ללמד במוסד חינוכי. "אסור להסביר. כל ילד בחמישית מבין בדיוק מה הבעיה. אם שופכים עליי דלי של שמן רותח אני לא מתחיל להסביר. אני צורח, ומי שלא צורח משהו השתבש אצלו. המצב הוא שמאיימים להרוג אותנו רוחנית."

אלא שהמודל אותו מציע הרב שפירא נוסה כבר שנים בחברה החרדית. הוא גרם לכך שהמגזר הפך לשיאן ברכישת טלפונים ניידים. אלפי חרדים רוכשים מכשיר כשר שבאמצעותו מתקשרים למוסדות של הילדים, ומכשיר נוסף פחות כשר המוחבא בכיס. אבל הרב שפירא לא מוטרד מדפוס של חיים כפולים: "ביום שישי האחרון פנה אליי אדם חרדי שהתייאש מהמגזר שלו ורוצה לעבור לציונות הדתית. אמרתי לו – אל תעשה את זה, אם חשוב לך שהילדים שלך יישארו דתיים. הוא הקשה עליי, בחברה שלי המון מחזיקים טלפון כשר וטלפון מוסתר. אמרתי לו, אני מקנא בך. הלוואי שנגיע אנחנו למקום שבו אנשים מתביישים בטלפון שלהם, שלא יסתובבו עם טרף לעיני כול."

נניח שלקחנו להם את הסמארטפונים, שאל אחד הר"מים, ומה עם "בין הזמנים", ומה עם השבתות החופשיות בבית? "צריך להרחיק את התלמידים מהבית. לפתוח להם ישיבות בין הזמנים שלא יגיעו הביתה. צריך גם לדרוש מההורים ליישר קו עם המוסד", השיב.

[תגובת הרב יהושע שפירא לכתבה זו](#)

ד"ר אקרמן: לא להפנות למטפלים חילונים

"יש הבדל בין מוסר אלוהי למוסר אנושי", אמר הפסיכולוג ד"ר אליהו אקרמן בכנס. "בפסיכולוגיה הכללית הדבר היחידי שאסור הוא פגיעה בזולת, אצלנו דורשים הרבה יותר. הקב"ה רוצה אותנו בסיירת, ובסיירת עובדים קשה. כשאומרים על משהו שהוא נורמלי זה לא הופך אותו לטוב ומוסרי. הנורמה היא סטטיסטיקה. הרוב נמצאים באמצע ומחוץ לנורמה יש את הקצוות. אנחנו היהודים שייכים לקצוות, לשני אחוז מימין ושני אחוז משמאל."

בניגוד לרב שפירא, אקרמן מאמין בשיח פתוח עם התלמידים. לדעתו צריך ללמד את תהליכי ההתפתחות של הגוף, ובמקרה שמדובר בסטיות על המחנך לשלוח את התלמיד לטיפול מקצועי. אקרמן הקרין שקף ובו הכותרת "סטיות והפרעות אישיות", ותחתיה רשימה: "הומוסקסואליות, אונס ופדופיליה", והוסיף: "ייתכן שהילד פגוע. היום אחד מתוך שלושה ילדים עובר פגיעה או הטרדה מינית. 30 אחוז מהצופים בפורנו פיתחו דפוסי התמכרות. הם איבדו את היכולת לקחת על עצמם אחריות, איבדו את השליטה על החיים ועל יכולת הבחירה". אבל אקרמן מסביר שצריך להיזהר גם מהצלחה יתרה: "הגיע אליי לקליניקה צדיק שניצח את היצר הרע. הוא סירס את עצמו עד כדי כך שאין לו שום תאוה. כשהגיע לחדר הייחוד בחתונה אמר לאשתו, אל תיגעי בי כי אני קדוש. צריך להיזהר מזה, בורא עולם לא רוצה אותנו אנמיים."

כיצד יש לנהל את השיחה? כאן אקרמן חלוק על הרב אתרוג: "ברמת הפרט צריך להסיר כל ביקורת. כשאתם נכנסים לשיח, אתם לא בתפקיד הרב המייצג את המוסר והערכים, אלא באים לעזור לילד לפתוח סוד שהוא מסתיר במשך שנים. לשמוח בזה שהוא נתן בכם אמון ונותן לכם הזדמנות לממש את התפקיד החינוכי שלכם."

ויש לו גם פרקטיקה: "צריך לתת לו תחושת מסוגלות. להתחיל לספור את הימים. אני נקי שבוע, אני נקי שבועיים, אני מודע לזה שהיום אני יכול ליפול. כל יום הוא מלחמה מחדש. צריך להסביר לו שתיקון העריות הוא תיקון של כל העולם, תיקון האלף השביעי, סגירות אחרונות שיש לנו מחטא דור המבול. הוא יכול לבכות לכם, אני כבר חודש וחצי נקי ואני ב'דודה', אני משתגע. צריך לדבר איתו על העונג הגדול שהוא מוותר עליו, לא להתעלם מזה, כי תחושות הגוף חזקות יותר מהדעות."

המלצה חשובה נוספת: "לא להפנות למטפלים חילונים. וגם לא למטפלים עם כיפה שהאג'נדה שלהם היא 'היה דתי בביתך ופסיכולוג בקליניקה שלך'. טיפול הוא כמו ניתוח לב פתוח, ורק מי שהוא גם בעל מקצוע וגם מבין את החומרה של פגם הברית יכול באמת לטפל."

הכנס הסתיים לקראת השעה שתיים בצהריים. חלק מהנוכחים מיהרו לעלות במדרגות מקומה מינוס אחת של מכוון מאיר הירושלמי כדי לצאת מפתח הבניין ולנשום קצת אוויר. במחשבה לאחור, המושג "חינוך מיני" אולי פחות מתאים לכנס הזה, שכן לא נאמרה בו מילה אחת על נשים, על מערכות יחסים או על התפתחותה של המיניות הגברית. משימת העל של הדוברים הייתה אחת: מלחמת חורמה בפגם הברית.

לא נעצור כאן. בפרק הבא נפגוש כיוון שונה ונכיר את תוכנית החינוך המיני לנערים של מכוון ליברמן ברמות שפירא.

מאמר שני:

להשתחרר מהאשמה:

מכון ליברמן מציע אלטרנטיבה לחינוך מיני לנוער הדתי

במכון ליברמן מנסים ליצור שיח חיובי ביחס להתבגרות מינית בחינוך הדתי. היצר בעיניהם הוא סיבה להודאה ולא לפחד. כחלק מכך הם מייצרים סדנאות הכוללות חוויות גבריות כמו ניווט וריצה לצד התנסויות בצבע. אבל כיצד מתמודדים שם עם האתגרים והאיסורים שבתחום? כתבה שנייה בסדרה

מאת יהודה יפרח
י"ז באב ה'תשע"ח (29-07-2018)

הנערים יושבים במעגל גדול. במרכז מונחות עשרות "קפלות" – פיסות עץ שעליהן מודבקים פתקים עם ביטויים שונים – עבודת ה', הורים, חברים, היצר שלי, לימודים, ספורט, בנות, תפילה. המדריך משרטט מעגלים גדולים זה בתוך זה ומבקש מהצעירים למקם את הקפלות בתוכם. המעגל הפנימי מבטא את ה"אני" והחיצוני את ה"לא אני", כשבאמצע יש מצבי ביניים כמו "חלק ממני". חלק מהתלמידים מניחים את היצר במרכז, חלק בחוץ. מאוחר יותר הם ישובו סביב המדורה, יתבוננו בסיר הפויקה המתבשל, ישוחחו על אש הפריון והיצירה המתעוררת אצלם וידברו על חשיבות ההמתנה וההבשלה. עבור רובם זו תהיה התנסות ראשונה בשיח בין הגוף המתעורר לנפש הנבוכה.

"לא רק במגזר הדתי אין חינוך מיני אמיתי. גם לא בחילוני", אומרת מלכי כהן, מנהלת מכון ליברמן שברמות שפירא, המפיק את תוכנית "מרחיבים גבולות" לנוער דתי. "בשני המגזרים השיח ביסודו שלילי. בחינוך החילוני המטרה היא שאף אחד לא תיאנס, תילכד בקשר פוגעני, תחטוף מחלות או תיכנס להיריון לא מתוכנן, ותוכני הלימוד מכוונים בעיקר לזה: להזהיר את הצעירים מפני מין לא מוגן, כניסה להיריון והטרדות מיניות. בחינוך הדתי המטרה היא צניעות ושמירת הברית, וסביב זה התפתח שיח שלם של הפחדה."

מלכי כהן (41) למדה חינוך יהודי באוניברסיטה העברית ועבדה כיועצת הלכה במדרשת נשמת. בשמונה השנים האחרונות היא מנהלת את מכון ליברמן שברמות שפירא. המכון מפיק תוכניות לחיזוק הזוגיות לזוגות נשואים, ולחינוך מיני לבנות. "יום אחד אמרתי לעצמי – בנינו תוכנית נפלאה לבנות, שכוללת שיח נשי מעצים וחיבור לזהות הנשית, ואין לנו שום מקבילה

לנערים. יש היום תנועות של גברים המעתיקים את התהליכים הנשיים. הם רוקדים ומודטים ומדברים על רגשות ומתחברים לעצמם. זה טוב וחיובי אבל לא לשם אנחנו חותרים. שאלנו את עצמנו – נפלא לחיות כאישה, איפה הפלא בחיים של הגבר? מהי הברכה המיוחדת שהוא מביא לעולם? יצאנו למסע ארוך של חיפוש עד שהגענו לרב דב ברקוביץ והוא הנחה אותנו בכתיבת התוכנית.

–פרק ראשון בסדרה: המתנגדים הדתיים לחינוך מיני לבנים

"כשהבת מגיעה ומספרת לאמא שלה שהיא קיבלה מחזור, האמא מחבקת אותה ואומרת לה 'זה נהדר, את אישה', ויוצאת איתה ליום כיף. למה כשהבן חווה את ההתבגרות ומגלה את יצירת הזרע בגופו הוא לא חווה חוויה דומה? למה אירוע כה טבעי ויפה איננו סיבה לחגיגה? הילד שלי גדל ומתברך בברכת הזרע, הוא יהיה אבא ואני אהיה סבתא. ההתבגרות הטבעית שלו היא שמחה גדולה. זה לא סותר את העובדה שהיא מציבה בפניו אתגרים ודורשת ממנו התפתחות לקומת קיום גבוהה יותר: התמודדות, העמקה, הבנת האחריות שיש לו כלפי העולם."

לגדול עם זהות גברית בריאה

האם אולי שמחה מהנכד העתידי אבל הנער הדתי נכנס לקונפליקט קשה ומייסר: הוא ניצב בפני תקופה מתסכלת שתארך לפחות עשור. הכול סוער בתוכו וההלכה אוסרת עליו כל סוג של מימוש.

"הציור הזה הוא חלק מהבעיה. התפיסה המיושנת של המחנכים ראתה בחופה את הפתרון לכל הקונפליקטים. הצעיר גדל בתחושה שברגע שהוא יתחתן ייגמרו האתגרים, ואין מסר מסוכן והרסני מזה. כשהוא יתחתן הוא יגלה שהאתגרים שהמיניות שלו מזמנת לו רק גדלים, והוא יאלץ להתמודד איתם ללא כלים מספקים. הגישה התכליתית הזו שלטה בכיפה גם בישיבות התיכונים. בעבר, כשהיינו פונים למוסדות, דלתות היו נסגרות כי הר"מים דרשו פתרונות מידיים. שאלו אם יש לנו פטנטים שיגרמו לתלמידים להיפרד מחברות שלהם או לצרוך פורנו. מוסדות אחרים אמרו לנו – למה אנחנו צריכים אתכם, הכול הרי כתוב בתורה. המצב הזה השתנה לחלוטין ובתקופה האחרונה יש ביקוש גדול מאוד לשיח חדש."

ומה חדש בשיח החדש?

"נקודת המוצא שלנו שונה כי אנחנו לא באים לפתור בעיות אלא לחנך. אני מאמינה שהצעיר צריך לפגוש את המיניות שלו בצורה בריאה ומאוזנת. החוויה שלו מול הגוף שלו צריכה להיות מקבלת וחיובית. הוא צריך לגדול עם זהות גברית בריאה ותפיסה מינית ראויה, ולהבין שעבודה

על פיתוח הזהות המינית שלו היא משימה לכל החיים. כל זה מתחיל בשיח פתוח. הנער לומד לשתף, לומד מניסיון של אחרים, מניח את הקונפליקטים על השולחן ומתמודד איתם באומץ. עבור רבים מהם זוהי חוויה מטלטלת, זו הפעם הראשונה שהם שומעים מסר כמו 'אתם נורמליים. מה שקורה לכם בגוף זה דבר נפלא, ומכאן צריך לעבוד.'"

הרבה ר"מים יגידו לך, זה ממילא מאבק אבוד. אין דרך להחזיק את ההלכה מבלי לחוות אכזבות קשות ושריטות ולכן עדיף לא להתעסק בזה בכלל.

"אני חושבת שזו טעות עם השלכות קשות שמתבטאות בשלבים מאוחרים יותר. קח את הזוג הצעיר שזה עתה נישא. אם הם צדיקים אז הפעם הראשונה שהם ייחשפו לעוצמת הרצון וההשתוקקות תהיה אחרי הכלולות. זהו מצב מחריד. שכל העבודה הפנימית שגבר צריך לעשות כדי לפתח עידון, מינון, איפוק ובחירה – תתחיל רק כשתהיה לו שותפה לחיים שתיאלץ לספוג את כל השגיאות והטעויות. הקב"ה הרי עשה איתו חסד ונתן לו עשור שלם כדי להתמודד. לאזן בין השתוקקות לעידון, ללמוד לבחור. צריך לזכור שאותו צעיר חשוף משלב מוקדם לתכנים קשים ופוגעניים ברשת ואין מי שמסייע לו לבנות יחס חיובי בקדושה. חינוך נכון יאזן אותו, ילמד אותו שגם אם הוא נפל הקב"ה אוהב אותו ומקבל אותו. הנפילות הן חלק מתוכנית העבודה הא-לוהית, חלק מהאתגר הנפלא שהוא מזמן לו כדי לגדול."

סוכני הרשע

מי שכתב את התוכנית המפורטת הוא **נעם פרינס** (41) מבית רימון העוסק בתחום המיניות מזה כעשור וחצי. "התוכנית בנויה על בסיס התורה של הרב דוב ברקוביץ שמדברת על שלוש רמות התפתחות: גוף, אדם, יהודי. המפגש עם הגוף מאוד בעייתי ביקום הדתי. צעירים לא יודעים לרקוד, ממעטים לנוע, ופוגשים את הגוף בעיקר בצבא. הרב קוק מדבר על תחיית הגוף כמשכן הקודש, אבל עוד לפני זה המתבגר צריך להכיר את הגוף שלו, וכשאני מדבר איתו על הנושא בחופשיות קל לו יותר להיפתח. הסדנה כאן כוללת חוויות גבריות כמו ניווט וריצה, לצד התנסויות כמו הבעה בצבע.

"אחרי השיח על הגוף מתקדמים לקומת האדם, לאנושיות שלנו. הרעיון הוא שבכל עליית קומה יש התפתחות והרחבת גבולות, אבל גם מחיר שצריך לשלם כדי להיות ראוי לקומה החדשה. בשלב הזה אנחנו מדברים על סוכני הרשע – סרטוני הפורנו. הם מעניקים סיפוק מידי לגוף אבל שוחקים את האינטימיות, את היכולת לתקשר עם האחר, את האהבה. היחס המחפץ והמבזה לנשים פוגע ביכולת של הצעיר לבנות זוגיות מכבדת ולכן מזיק לאנושיות שלו. כשאני בוחר להיות 'אדם' אני נדרש לשלם מחיר, לוותר על משהו כדי לחזק את האנושיות שלי. זה המקום שבו התלמיד צריך להתמודד עם הנפילות ולקבל אותן כחלק מהמסע. זה לא שונה מדיאטה. אדם מקבל החלטה לרדת במשקל ומוצא את עצמו מתנפל על עוגת קצפת. אם הוא

[דעת – אתר לימודי יהדות ורוח](#)

יתבוסס בזה הוא לא יוכל לזוז. הוא חייב להבין שהנפילות הן חלק מתהליך ההתקדמות שלו. הרעיון המרכזי הוא שיקום יכולת הבחירה."

בהרבה סיטואציות ההיסטריה לא מגיעה מהמחנכים אלא מהתלמידים, שקראו טקסטים הלכתיים ובטוחים שהשואה הבאה רשומה על שמם.

"לכן היחס של המחנך כל כך חשוב. כשילד בן שנתיים משליך את קערת הקורנפלקס לרצפה, האם האבא מרגיש כישלון חינוכי? ברור שלא. הוא יודע שלוקח לילד זמן לאזן את הדחפים. למה זה שונה במינויות? מאיפה באה הציפייה שילד בן 13 שפוגש לראשונה את המינויות שלו ומעולם לא התנסה בחיים מאוזנים עם אישה ידע לאזן את היצר המיני? כשאני אומר את זה לבני נוער הם נרגעים. הם מבינים שהם לא צריכים להבין הכול ולהצליח בכול."

איפה פה נמצאת הקומה השלישית שעליה דיברת, קומת הקודש?

"כשאתה בוחר לחיות חיי ברית יש לזה מחיר. להחלטה לאכול כשר יש מחיר, וגם להחלטה להימנע מפגם הברית. הילד צריך להיות קודם כול מאוזן ברמת האנושית שלו, לכבד את עצמו, לכבד את הנשים שהוא פוגש. כשהוא לומד על הקודש נסביר לו שברכת הזרע אמורה לפתח בו את היכולת לבנות זוגיות עמוקה עם התמסרות, וממילא האנרגיה שבתוכו לא מכוונת לסיפור נרקסיסטי אלא להענקה וחיבור. כניסה אל הקודש היא בהגדרה עליית קומה, וכשהנער עולה קומה לפני שהקומות הקודמות מבוססות היטב הוא חייב לקחת בחשבון שיהיו נסיגות ולא להתייאש מזה.

"אתן לך דוגמה: גם לשון הרע הוא איסור חמור אבל אנחנו מודעים למצב האנושי. רוצים לצמצם אותו אבל מודעים לכך שהוא קיים. משום מה, בתחום המיני יש נטייה להתעלם מהמצב האנושי. התלמיד הכן לא קונה את ההכחשה. הוא מביט לך בעיניים ואומר לך, אתה לא אמיתית. אתה מתעלם ממצואות החיים שלי. אפשר לזרוק את הקודש כסיסמה אבל זוהי בריחה לא רצינית. אני רוצה להרחיב את העולם של התלמידים, להגדיל את טווח הבחירה שלהם, לתת להם אפשרות ממשית לגדול ולהתפתח, ושום דבר מזה לא יקרה בגישה של איומים והפחדות."

הרב ברקוביץ: התמודדות ללא אשמה

אחרי שכולם הזכירו את הרב דב ברקוביץ הרמתי אליו טלפון וקבענו פגישה. מתברר שחוץ ממכון ליברמן, גם גופים אחרים העוסקים בחינוך מיני במגזר הדתי רואים בו את מורם הרוחני.

עיקר מפעלו במשך השנים היה בתחום לימוד הגמרא, ובין היתר הוציא את סדרת ספרי "הדף הקיומי" שהתפרסמה כמדור שבועי במוסף זה. לתחום החינוך המיני הוא הגיע די במקרה.

מלכי כהן. צילום: מרים צחי

זה התחיל לפני כעשור, כשהוציא את ספרו "מקדש החיים" העוסק בענייני זוגיות ומשפחה. בעקבותיו מטפלים שונים ביקשו הנחיה הלכתית ורוחנית בסוגיות אלו של התבגרות מינית אצל נערים, והוא נשאב אל הנושא. מעבר להנחיית מורים ומדריכים הוא פרסם לאחרונה חוברת מקיפה הנקראת "ברכת הבנים: התבגרות מינית של בנים – הלכה, מחשבה וחינוך" העוסקת בחינוך מיני לנערים (הופקה במסגרת "מרכז יהל" ומומנה על ידי "מכללת דעת"). חשיבותה של החוברת נעוצה בדגש ההלכתי שלה. הרב ברקוביץ הבין שאי אפשר לעסוק בנושא מהפן הפסיכולוגי מבלי להתמודד עם הסוגיה ההלכתית, וחלק הארי של החוברת החדשה עוסק בניתוח למדני מעמיק של הנושא.

"לפני שניכנס לפרטים חשוב לי להרחיב את מסגרת הדיון", הוא אומר. "החינוך המיני הוא לא רק בעיה של מחנכים מול תלמידים בישיבות תיכוניות. לחינוך הלקוי ישנן השפעות מזיקות ארוכות טווח, ובראשן משבר האינטימיות אצל זוגות צעירים. יועצי נישואין ומטפלים בתחום המיני שמטפלים בציבור הדתי מעידים על משברים חריפים בחיים האינטימיים של זוגות רבים. בחלק גדול מהמקרים שורש הבעיה נמצא ביחס של החתן הצעיר לגופו ולמיניותו: הוא חווה רגשות של ניכור מגופו, תחושה ממשית של לכלוך פיזי ונפשי – ולעיתים דווקא אצל 'הצדיקים' ו'הרוחניים' שבישיבות, אלה ששאפו לעבוד עבודת ה' כנה ועמוקה.

"מתוך תחושות עמוקות אלו שבנפש, החתנים הצעירים מתייחסים בניכור להתנסויות הראשונות ביחסי אישות עם נשותיהם הצעירות. מי שאחראי למציאות העגומה הזאת הם לא הבחורים עצמם, ובוודאי לא כלותיהם המסכנות, אלא מערכת חינוך שלא סייעה לאלפי המתבגרים לעצב תודעה חיונית ביחס לברכת גופם ומיניותם."

במה הדין ההלכתי עוזר להם?

"הדין ההלכתי חשוב מפני שהוא מכניס את הדברים לפרופורציה. אחד האחרונים שעשה את העבודה ההלכתית המרשימה ביותר הוא ר' צדוק הכהן מלובלין. הוא השקיע בסוגיה מאמץ לא פרופורציונלי, כתב על כך המון, והוכיח באותות ומופתים שמדובר באיסור מדרבנן. לשורה התחתונה זה אמנם לא משנה, כי גם אכילת עוף בחלב אסורה מדרבנן, אבל מבחינה חינוכית יש משמעות אדירה לניתוח שלו, כי הוא מאפשר לנו להבין לא רק מהם בדיוק גדרה של תקנת החכמים הזו, אלא גם מהו ההקשר הרוחני והחינוכי שלה."

"אין בכוונתי לפסוק הלכה ואינני רואה עצמי כפוסק לרבים, הטענה המרכזית שאותה אני רוצה לבסס היא שהניסוחים החמורים בחלק מהמקורות ההלכתיים לא מתייחסים לפסיקה הלכה למעשה, אלא מכוונים לאמירה חינוכית ביחס לפן הפנימי בנפש. כמחנכים אנחנו חייבים להתמודד עם מושג ה'נפילה' מבלי ליצור משקע של אשמה ושפלות נפשית הפוגעות בהתפתחות הרוחנית של המתבגר, ובמקרים רבים גם בקשר המיוחל שלו עם אשתו העתידית."

"אני טוען שהמגמה המרכזית של הדין התלמודי בנושא היא כלפי גבר נשוי הפונה מאשתו אל עבר 'אישה אחרת', אולי דמיונית, ובכך נוצרת המציאות של 'לבטלה'. מדובר במעשה השולל קשר עם האישה שאליה הוא נשוי. המשמעות היא שהדרישה מגבר נשוי גבוהה בהרבה מהדרישה מרווק מתבגר."

שיח נטול פחד

אתה מעתיק את הדין מהשדה ההלכתי הבינארי של איסורי תורה מוחלטים אל תחום של עבודת הנפש והתפתחות פנימית. יגידו לך שאתה מעודד זלזול באיסור.

"אני לא בא לשנות שום הלכה, אלא רוצה להראות את ההקשר השלם שהתורה נתנה לדברים. שלוש המצוות הראשונות של ספר בראשית עוסקות במערכת הפיריון של האדם: פרו ורבו, ברית המילה וגיד הנשה שעל כף הירך, הרומז למקום בגוף שבו השביע אברהם את אליעזר עבדו. האבות הקדושים בורכו בברכת הזרע, ו'תיקון הברית' הוא לא רק הפנמה של הברכה הזו, אלא הבסיס לעיצוב הברית האישית של מתבגר עם חיוניות גופו ומיניותו. ברית אישית זו חייבת להיות נדבך מרכזי בקשר ההולך ונבנה בין המתבגר להקב"ה, שבירך אותו בחיות ובחיוניות כחלק מברכת החיים כולה."

אז מהו הפגם הפנימי?

"אני מנתח בחוברת את מעשה ער ואונן שפגעו במחויבות שלהם כלפי אחיהם המת. התורה ממקמת את הסיפור בין הטראומה של מכירת אח על ידי אחיו לבין יציאת המשפחה לגלות, מה שמעצים את ההבנה שהערך המוגן שנפגע פה הוא האחוה. בהקשר רחב יותר, סיפור ער ואונן משקף תובנת עומק שניתן לזהות לאורך ספר בראשית כולו: ההכרה בברכה האלוהית שבזרע שבגוף הינה מיסודות הדעת והקיום של הזכר על פי התורה. על בסיס סוגיה תלמודית, המהר"ל מכנה את הכוח העל-אנושי הזה 'אהבה הדוחקת את הבשר'. האנרגיה הזו יוצרת מתח מתמיד. היא לא נותנת לגבר מנוחה, דורשת את מימוש החיות שבה ומעוררת צורך עצום בסיפוקה. מאידך, היא מחיה אותו בשורש אישיותו ומעוררת בו שמחת חיים."

אתה פוגש הרבה מחנכים, הם פתוחים היום למסרים מהסוג הזה?

"היום יותר ויותר מבינים שדקלום ציטוטים על הפחדות ועונשים איננו דרך חינוכית ראויה. הטלת מום כה כבד בנפש המתהווה של המתבגר ובאישיות הרוחנית שלו רק משפילה אותו, פוגעת בערך הקיומי העצמי שלו ומחללת את תמימות נשמתו. וכמו שראינו – היא פוגעת גם בקשר העתידי שלו עם אשתו. גישה כזו לא גורמת למתבגר לקחת אחריות על מעשיו, ולא משנה את המציאות שבה רוב ככל המתבגרים, גם הנורמטיביים ביותר, נכשלים בנושא."

"לצערי רוב המחנכים נמצאים במבוכה. אין להם משנה סדורה או מצע חינוכי מבורר. הם לא יודעים להצביע על דרך חיובית שתזמין את המתבגר לקבל על עצמו עבודה פנימית מאומצת, עבודה שתביא אותו לצמיחה רוחנית שאיננה סותרת את שמחת החיות שבגופו ובמיניותו. אנו זקוקים היום למחנכים שיעוררו שיח ולא יפחדו, שידברו על ברכת הזרע השמחה. על הזכות שהקב"ה נתן לנו לחיות כגברים שחיים חיים מלאים, ולהביא את חיוניות גופם ונפשם אל חיי הזוגיות והמשפחה."

"בשלב הראשון צריך להשתחרר מתחושת האשמה והאימה שהייתה פעם המפגש העיקרי של מתבגרים דתיים עם 'תיקון הברית'. עיקר העיקרים הוא להתרחק כמו מאש מאפיון הדחף היצרי כמשהו שלילי ביסודו. לא לתאר אותו ככוח נפול ושפל המאיים על כל הטוב באדם. זה לא סותר את העבודה הגדולה. שאלת חיינו של האיש היא מה לעשות עם הדחף הזה הפועם בתשתית קיומו. אם יישאר במצב תודעה בוסרי כפי שנולד, הדחף הזה יהפוך לכוחניות. הוא צריך ללמוד שליטה ועידון, וכך לבנות את הברית העמוקה בינו לבין אלוהיו ובינו לבין אשתו."

מאמר שלישי

"אלישע אזר: הנער הדתי עושה אידיאליזציה לחבריו ודה-הומניזציה לעצמו"

"כשיש טאבו חברתי נוצר גם טאבו פנימי. האדם לא מדבר עם עצמו, וההדחקות מנהלות אותו באופן הרסני". פסיכולוגים ורב מדברים על ההתמודדות עם התפתחות מינית ועל חינוך לקדושה בעולם רווי גירויים.

מאת יהודה יפרח
מקור ראשון. כ"ד באב ה'תשע"ח (05-08-2018)

"מה שמנחה אותי זו שאלת הערך העצמי. תחושת הערך העצמי היא אחד המדדים הפסיכולוגיים החשובים ביותר בחיים. אדם בעל ערך עצמי נמוך מתקשה להשתלב בחיים – בעבודה, בזוגיות ובקשרים החברתיים שלו. כסקסולוג, אני פוגש בקליניקה גברים שבורים ורצוצי רוח. הם יכולים להיות צעירים שאומרים 'לעולם לא אתחתן', או נשואים עם 6-7 ילדים שמסתובבים שנים בתחושה של מי שעושים שקר בנפשם.

"קח את הנער שמאונן באופן קבוע, מנסה להפסיק ולא מצליח. כשהוא שומע מרבנים או מחברים מסר שמדובר במעשה הכי גרוע עלי אדמות, ולא משנה אם מכנים זאת 'רצח', 'שפלות', או 'נפילה', הוא מזהה את עצמו עם כוח של הרס. גם אם אחרי כן תדבר איתו על כוחה של התשובה זה לא יעזור, הוא לא ישתחרר מתחושת האפסות.

"תמיד מביאים כדוגמה את הבחור משיעור א' שלומד בישיבה במשך זמן 'אלול' ואז יוצא הביתה. אומרים שמה ששובר אותו זה הפורנו, אבל לפעמים מה שמרסק אותו הוא העובדה שהוא עולה לאוטובוס, רואה אישה יפה ולא מצליח להוריד ממנה את העיניים. הוא מעולם לא למד להכיר בזהות המינית שלו, לדעת שהיא חלק ממנו ותלווה אותו כל החיים, לנהל את החוויה הזו. זה קורה גם לגברים שנשואים באושר. הם חיים עם אישה שהם אוהבים ומתוסכלים כשהם מגלים שהם חשים עוררות מינית מול אישה אחרת. אם הם לא עברו תהליך עומק עם עצמם זה יכול לגרום להם לפירוק נפשי, לפגוע להם בתחושת הערך ולסדוק להם את האמון בזוגיות."

את הדברים האלו אומר אלישע אזר (43), תושב עלי ובוגר ישיבת שבי חברון, עובד סוציאלי קליני ומנחה מדריכים למיניות גברית במכון באר אמונה. את עבודת הדוקטורט שלו הוא כותב על טיפול מיני בזוגות דתיים.

איך מתמודדים עם זה?

"החינוך המיני צריך להתחיל בגיל צעיר. לא כי דחוף לי ללמד את הילד איך הוא בא לעולם, אלא בגלל שהוא צריך להתמודד עם החרדה שהמיניות מעוררת. אנחנו מופעלים מינית כל

הזמן, וצרכים להכיר בזה ולבנות גבולות פנימיים. הבחור באוטובוס ילמד איך לא להטריד במבטים פוגעניים את הבחורה שהוא ראה, אבל יבין שהמשיכה היא חלק מחייו ולא יתמוטט ממנה. ברכת הזרע שלו תגיע בסוף למימוש מתוקן בזוגיות, אבל במופע הראשון שלה היא מעוררת בושה וחרדה, ולכן צעיר שמדבר לשון הרע לא חש אשמה כמו מי שחוה עוררות מינית.

"בעיה נוספת היא הטאבו החברתי. אנחנו כל הזמן מסתכלים ימינה ושמאלה, לומדים דפוסי התנהגות מקבוצת השווים ומשווים את עצמנו לחברינו. בתחום המיני הנער הדתי בודד, כי הוא עושה אידיאליזציה לחברים שלו ודה-הומניזציה לעצמו. הוא בטוח שאף אחד מחבריו לא צופה בפורנו או מאונן והוא החוטא היחיד. זה כמובן דמיון כי הכישלונות הם חלק מהאנושיות. לפעמים אומרים לי, רובנו גדלנו בלי חינוך מיני ואנחנו חיים עם זה בסדר. אני משיב, זה נכון, אבל יש בינינו אחוז לא זניח עם ערך עצמי מרוסק. כאלה שהכישלונות בתחום המיני עיצבו להם את האישיות."

פתיחת השיח הכרחית

איך המורים צריכים להתמודד עם הטקסטים ההלכתיים?

"הניסיון לזהות עמדה יהודית אחידה ביחס למיניות כושל מלכתחילה. היום מקובל לומר שהיהדות היא פרו-מינית, אבל בשולחן ערוך כתוב שאדם צריך לקיים יחסים כמי שכפאו שד, ולרמב"ם יש ביטויים קשים נגד 'חוש המישוש' המיני. יש תפיסות כאלה ויש הפוכות, וכל ר"מ צריך לבחור מה להדגיש."

אתה יכול להבין רבנים שטוענים ששיח המיניות מזיק?

"אני מבין את החששות, כי כבר היו מקרים שבעקבות שיחה עם נערים על פורנו התברר שאחד מהם טרם נחשף לתחום והלך לחפש ברשת בעקבות השיחה. גם אצל מבוגרים, קבוצות פייסבוק מנהלות דיונים פתוחים, ויש אנשים שנשאבים לזה ועוסקים בכך כל היום עד כדי פריצת המסגרת האישית והזוגית. יחד עם זאת, בשקלול הרחב פתיחת השיח הכרחית. המצוקה היא כה קשה שאני לא מפסיק לקבל תגובות בנוסח 'הלואי שמישהו היה מדבר איתי כך כשהייתי ילד'. למה זה חשוב? כי כשיש טאבו חברתי ואסור לדבר על הנושא עם המורים והחברים, נוצר גם טאבו פנימי. האדם לא מדבר עם עצמו, וההדחקות מנהלות אותו באופן הרסני."

איך מתאימים את השיח לקבוצה?

"זו נקודה קריטית. הרבה נתקעים בסוגיית הוצאת זרע לבטלה, אבל לפעמים אתה מגיע לקבוצה של צעירים, אפילו דתיים, ומגלה שהסוגיה כלל לא מטרידה אותם, והם מתלבטים על גבולות המגע המיני. האם השיח מולם תחום לגבולות ההלכה? האם נדבר איתם על אמצעי מניעה ועל סוגיית ההסכמה?"

"שאלה נוספת קשורה לעולם הפורנו, האם להישאר בשאלת האסור והמותר או להיכנס להשפעות של הצפייה על הנפש. האם אני נותן לתלמידים לגיטימציה לספר במה הם צפו, או שאני משדר להם שהדיבור הפתוח יכניס אותם לבעיה מול המערכת כי הם עברו על ההלכה? כאנשי טיפול השיח חייב להיות מתוחכם ומורכב. מי שמגיע עם משנה ברורה ואמת אחת לכולם בהכרח ייפול."

הרב פדיה נגר: שומרי ברית שבחרו בחיי ברית

"התמודדות עם המיניות המתפתחת היא סוגיה מורכבת מאוד ועמוקה מאוד", אומר הרב פדיה נגר (42) משיבת ההסדר בעתניאל. "הבסיס חייב להיות חיובי, לחנך למיניות כמרחב מקודש, חיובי ועמוק ומתוך כך לבחון את האתגרים שהיא מעמידה. המיניות משמעותית ועוצמתית כי היא נוגעת בשורשי הקיום האנושי דרך מגוון ערוצים. בתהליך ההתפתחות האוננות היא חלק מהמיניות הילדותית, והיחס בינה לבין מיניות בוגרת יושב על כמה צירים: הראשון הוא המעבר בין הדמיון למציאות, בין עולמות הפנטזיה והאשליה למערכות היחסים הממשיות. השני הוא המעבר מהשלב הנרקסיסיטי-ילדותי לתודעה הבוגרת, והשלישי הוא העצמי מול הזולת."

"צריך להבין מה עומד מאחורי הצורך באוננות, למה קיים בתוכנו צורך לגעת בעצמנו ולחוש את עצמנו. העונג הפנימי והתעוררות הפנימית הם דחף טבעי, והתלמיד צריך להבין איפה בתהליך ההתפתחות הוא הופך לקליפה שסוגרת אותו בתוך עצמו, ואיפה הסכנה שהקליפה הזו תהפוך לאלטרנטיבה למערכת הקשר הזוגי. המטרה הסופית היא 'ואהבת לרעך כמוך', כשה'כמוך' פירושו שהשלב הנרקסיסיטי מתכלל בתוך הקשר הזוגי והאדם יכול לשחרר אותו. המפגש הבשל עם בת הזוג כולל גם את המפגש האינטימי של האדם עם עצמו, אבל הדרך לשם ארוכה ומורכבת."

אם כן, הדרישות ההלכתיות לא מציבות רף גבוה מדי עבור צעירים רווקים?

"אוננות נפוצה אצל רוב הרווקים, ולכן אי אפשר להתייחס אליה כאל 'באג במערכת'. זה מנגנון עמוק בתוך הטבע שלנו. צריך להכיר אותו ולהתמודד איתו ולא להתייחס אליו כאל פשלה. אי אפשר לקחת תופעה כה רחבה ולתייג אותה כסטייה. צריך לזכור שבהתפתחות רוחנית

ומוסרית היסודות הקמאיים תמיד נשארים בנפש, ולפעמים יש תהליכי רגרסיה. השאלה היא עד כמה האדם מסוגל לתקשר איתם ולהבין אותם.

"בנוסף, אין נקודה שבה ההתמודדות מסתיימת, כי התהליכים האלו יחזרו גם בנקודת הקצה של ההתפתחות הרוחנית. גם בוגר שחי בזוגיות בריאה עם אשתו פוגש את השלבים הקמאיים: היכולת להכיל את החלום בממשי, היכולת להכיל את העצמי בזולת והיכולת להיות ילד גם בתוך הקיום הבוגר. לא מדובר על ילדותיות שצריך להיפטר ממנה, אלא על מרכיב עמוק שצריך להכיל אותו. בכוונת האר"י לפסח כתוב שנשמות 'פגם הברית' גבוהות מהנשמות הרגילות, ומאידיך נושאות הרבה יותר קליפות. זה ביטוי ציורי יפה של הקונפליקט: יש כאן טבע לא בוגר, בוסרי, אבל יש לו העומקים והאיכויות שלו."

איך מתרגמים את זה לגישה חינוכית?

"קודם להבין שלקחת פטיש ולהכות בילד זה חוסם ומדחיק ולא מבגר ומפתח. תהליך אמיתי מלמד את התלמיד להכיל את האנרגיות האלה מבלי להשתעבד להן, ואפשר לתאר אותו על כל אחד משלושת הצירים. האם אנחנו מתעלמים מהבעייתיות המוסרית וההלכתית שיש בהתנהגות הבוסרית? לא. אבל המטרה שלנו היא להכווין אותו לאינטגרציה שתפתור את הבעיה באופן עמוק ופורה ולא בצורה מסרסת. ברור שיש מחירים לגישה הזו. בשקלול הכולל אנחנו בוחרים לשלם אותם, וכך למשל אנחנו לא דוחפים ילדים להתחתן בגיל 13 למרות שזה יכול לפתור אי אילו בעיות."

אז איך אתה קורא את מדרשי חז"ל והזהר בנושא?

"התיאורים הקשים של חז"ל מקובלים עלי כהווייתם, אלא שהם רובד של סופר אגו, אופק התפתחותי. אני מבין שיש איד ויש אגו ויש סופר אגו, אבל פתרון אמיתי שמכוון להתפתחות ופוריות לא יכול להיות מבוסס על סירוס ודיכוי. אנחנו רוצים לגדל שומרי ברית שבחרו בחיי ברית, ולא נשמות מרוסקות שחטפו פטיש על הראש. חלק מעבודת ה' זה ללמוד להתמיר את אנרגיות החיים העצומות שמתעוררות בנו, להכיל אותן בחיים שמחים ומתוקנים שיש בהם מערכות יחסים זוגיות בריאה, ואם זה ייקח 20 שנה אז נמתין 20 שנה. כמחנכים יש לנו סבלנות."

המערב וחיפוש האיזון

שני הפרקים הראשונים בסדרה הכתבות הזאת עוררו התעניינות ציבורית רחבה. אני מתקשה להיזכר בכתבה שכתבתי בעשור האחרון שגררה כל כך הרבה טלפונים, מסרונים, הודעות דוא"ל ודיונים ברשתות החברתיות. מערכת החינוך של הציבור הדתי לאומי נמצאת בעיצומה

של התעוררות גדולה בתחום. השיח עודנו בהתהוות, ומטבע הדברים הניסיון הארגוני בשימוש במתודות השונות עדיין ראשוני ובוסרי.

בנוסף, הפער הגדול בין השיח התורני-חינוכי החדש לזה שקדם לו עורר תגובות חריפות בקרב קוראים רבים. הצעתי היא שלא לאמץ את דפוסי השיח הפרוגרסיבי החותר לשלילה של כל מה שלא מתיישר עם "הערכים החדשים". עדיף לכבד את מגוון העמדות, ללמד זכות על הדוברים השונים ולחתור לאינטגרציה של הדברים.

כדי לברר את ההיבט הפסיכולוגי שוחחתי עם פסיכולוג קליני, בוגר ישיבה ועתיר ניסיון. הוא טען שההנחה הנפוצה שלפיה הפסיכולוגים טוענים שאוננות היא פעילות חיונית לשחרור לחצים וויסות רגשי רחוקה מהאמת. הספרות התיאורטית והניסיון הקליני מצביעים על קשרים הדוקים בין אוננות לסינדרומים כמו דיכאון, כפייתיות, פיצול בזהות המינית בין עולם הפנטזיה לעולם הממשי, קשיי תפקוד סקסולוגיים וקשיים ביצירת מערכות יחסים זוגיות. גברים רבים מגיעים לקליניקות לא בגלל מצוקה תיאולוגית אלא בגלל שהפעילות הזו מדכאת אותם. בקשר זוגי האדם נפרק מאנרגיית הארוס שלו אך נטען במקביל מהאנרגיה של המפגש האינטימי. באוננות זה לא קורה, יש התרוקנות ואין הזנה."

שוחחתי גם עם הפסיכולוג **הרב יצחק מנדלבאום** (56), שהאיר נקודה מעניינת: "בתחום הזה יש פער גדול בין התיאוריה הדתית למציאות. בהלכות שבת וכשרות יש קו ישיר בין לימוד ההלכה לקיום שלה. שומר מצוות לא יבשל בכלי שני, לא יטלטל מוקצה ולא יאכל ירקות לא מעושרים. בתחום המיני הוא עלול לגלות שזה לא עובד לו: כתוב שאסור לאונן, והוא נכשל פעם אחר פעם. לפער הזה יש מחירים, כי צעירים רבים חושבים שהם הרשעים ביותר בעולם. הם יכולים להסתובב שנים בתחושה של חיים בשקר ולסבול מדיסוננס רגשי קשה.

"אבל בפער הזה יש גם ברכה גדולה: התורה קובעת נורמת חיים שלפיה האדם לא בא לעולם כדי לספק את יצריו אלא להעניק וליצור חיים, ואין לגיטימציה חברתית להתנהלות נרקיסיסטית. חז"ל עצמם הכירו בכך שהנורמות אינן מתממשות ולכן כתבו 'אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו ילך למקום שאין מכירין אותו וילבש שחורים ויתכסה שחורים ויעשה כמו שלבו חפץ ואל יחלל שם שמים בפרהסיא'. הם הבינו שיש חשיבות לפרהסיה, כי מי שמפר את הכללים בריש גלי מרסק את המערכת הנורמטיבית ופוגע בתביעה המוסרית שהחברה מעמידה. לעומתו, מי שמעבד בסתר חוזר למסלול ושומר על המערכת. האיזון הזה נותן פתרון למי שלא מצליח ושומר במקביל על השאיפה המוסרית של החברה.

"איך שומרים על האיזון? זו שאלה קשה מאוד. צריך להכיר בכך שהעולם לא שלם ויש בו דיס-הרמוניה. מחנך טוב צריך להעביר את המסר הזה לתלמיד: להגיד לו שאין רע ברגשי אשמה

ואל תלקק את האצבעות אחרי החטא, מצד שני אם נפלת דע שאתה לא היחיד. שבע ייפול צדיק וקם."

ארגונים של עבודת קודש

בסיכום הסדרה הזו נחזור לארגון "עזים בקדושה" שבו נפתחה הכתבה הראשונה. השבוע נפגשתי עם נציגי הארגון והשתכנעתי שלגוף המארגן נגרם עוול שלא בצדק, למרות שכל הציטוטים שהבאתי בכתבה הראשונה היו מדויקים ושיקפו את ההתרחשות בכנס. הרבנים שדיברו בכנס אינם חלק מהארגון אלא הוזמנו כמרצים אורחים להביע את דעתם. הארגון עצמו עוסק בבעיה שעליה אין עוררין – החשיפה הגבוהה של נערים לפורנו והשימוש הבלתי מאוזן בכלי המדיה. המספרים והסטטיסטיקות מצביעים על מציאות קשה, גם בהיקף החשיפה וגם בגילים המוקדמים שבה היא מתרחשת.

הארגון מפעיל מאות מתנדבים בישיבות ומכינות, מחנך למודעות לסכנות ומנגיש כלים חינוכיים לשימוש הולם במכשירים הניידים התואם את סולם הערכים של הקהילה. לצד אלו הוא מקדם שימוש בפתרונות טכנולוגיים של סינון המכשירים, ומציע הרצאות וחומרים חינוכיים להיכרות והתמודדות עם אתגרי הרשת. הארגון מעודד את רבני הישיבות ותלמידיהם לעסוק באתגרי עולם המדיה הדורשים מענה רוחני לאור ערכי היהדות.

שמה מבורות ושמה מחוסר מודעות, הורים ומחנכים רבים מתרשלים ואינם מקפידים על סינון המכשירים של ילדיהם, והתוצאות הפסיכולוגית והרוחניות עלולות להיות קשות. אין אמנם מענה הרמטי לבעיה, שכן נער שרוצה להגיע לחומרים הללו ימצא דרך להגיע אליהם, אבל סינון טוב יכול לצמצם מאוד את היקף החשיפה ואת הנזקים הנגרמים בעקבותיה. בהקשר הזה "עזים בקדושה" הפועל בישיבות גבוהות ו"לוקחים אחריות" הפועל במוסדות תכנוניים ובמגזר הכללי עושים עבודת קודש חשובה.

ולסיום, שתי הבהרות: בכתבה הראשונה נכתב בטעות כי ארגונים אלו קשורים לארגון "בקדושה" של הפסיכולוג ד"ר אליהו אקרמן. בפועל מדובר בארגונים נפרדים.

בנוסף, שוחחתי ארוכות עם ראש ישיבת שבי חברון הרב חננאל אתרוג. התרשמתי עמוקות מפתיחותו ומהקשבתו, ואני משוכנע שהציטוטים שהבאתי מפיו אינם מייצגים את עמדתו החינוכית בפועל. הוא דוגל בגישה מורכבת הכוללת לצד ה"שמאל דוחה" גם "ימין מקרבת", במשמעות הפשוטה של הכלה וקבלה של התלמיד שמעד "באשר הוא שם".